

ברכות יט

משה שווערד

1. מהרש"א על ברכות דף יט/א

גמ' כל המספר אחרי המת כו'. ולקמן גבי ת"ח אמר בלשון אחר כל המספר אחר מטתן כו' משום דלא ניחא למימר בהן אחר המת דהצדיקים גם אחר מיתתן קרויין חיים כדאמרי' לעיל והיינו דנקט על מטתן כאלו שוכבין חיין על מטתן

2. רמב"ם יד החזקה - הלכות תלמוד תורה פרק ו

(יד) במה דברים אמורים במי שנדוהו על שבזה תלמידי חכמים אבל מי שנדוהו על שאר דברים שחייבים עליהם נידוי אפילו נידהו קטן שבישראל חייב הנשיא וכל ישראל לנהוג בו נידוי עד שיחזור בתשובה מדבר שנדוהו בשבילו ויתירו לו על עשרים וארבעה דברים מנדין את האדם בין איש בין אשה ואלו הן (א) המבזה את החכם ואפילו לאחר מותו (ב) המבזה שליח בית דין (ג) הקורא לחבירו עבד (ד) מי ששלחו לו בית דין וקבעו לו זמן ולא בא (ה) המזלזל בדבר אחד מדברי סופרים ואין צריך לומר בדברי תורה (ו) מי שלא קיבל עליו את הדין מנדין אותו עד שיתן (ז) מי שיש ברשותו דבר המזיק כגון כלב רע או סולם רעוע מנדין אותו עד שיסיר היזקו (ח) המוכר קרקע שלו לעובד כוכבים מנדין אותו עד שיקבל עליו כל אונס שיבא מן העובד כוכבים לישראל חבירו בעל המצר (ט) המעיד על ישראל בערכאות של עובדי כוכבים והוציא ממנו בעדותו ממון שלא כדין ישראל מנדין אותו עד שישלם (י) טבח כהן שאינו מפריש המתנות ונותן לכהן אחר מנדין אותו עד שיתן (יא) המחלל יום טוב שני של גליות אע"פ שהוא מנהג (יב) העושה מלאכה בערב הפסח אחר הצות (יג) המזכיר שם שמים לבטלה או לשבועה בדברי הבאי (יד) המביא את הרבים לידי חלול השם (טו) המביא את הרבים לידי אכילת קדשים בחוץ (טז) המחשב שנים וקובע חדשים בחוצה לארץ (יז) המכשיל את העור (יח) המעכב הרבים מלעשות מצוה (יט) טבח שיצאה טרפה מתחת ידו (כ) טבח שלא בדק סכיניו לפני חכם (כא) המקשה עצמו לדעת (כב) מי שגירש את אשתו ועשה בינו ובינה שותפות או משא ומתן המביאין להן להזקק זה לזה כשיבואו לבית דין מנדין אותם (כג) חכם ששמועתו רעה (כד) המנדה מי שאינו חייב נידוי. [השגת הראב"ד - המכשיל את העור א"א כגון המכה את בנו הגדול]. [השגת הראב"ד - חכם ששמועתו רעה א"א ויש אחרים הרבה חכם שהורה להתיר במים שאין להם סוף לינשא לכתחלה וכן מי שעובר על נדרו כל בית דין שנזקק לו לשאלה בר שמתא הוא ואיכא טובא].

3. שערם מצויינים בהלכה

דף יט. ת"ח שעבר עבירה כו' שמא עשה תשובה. [כתוב בספרים הקדושים, דלפעמים מסתכב עבירה גם לת"ח ולצדיק ולכל אחד לפי מדרגתו, לזה עבירה קלה שבקלות, ולזה אפי' גדולה, משום שהוא מתגאה, וע"י שעושה עבירה נשכר לכו בקרבו ועושה תשובה על הכל, וזהו מאמר הגמרא ת"ח שעבר עבירה כו' שמא עשה תשובה, פי' שע"כ כבר עשה חשבון הנפש, וכבר שב בתשובה. וכעין זה כתבנו לקמן (לד: ד"ה שהיה בשם הגר"א ע"ש).

4. תוי"ט על מסכת אבות פרק א משנה י

שמעיה ואבטליון - פירש הר"ב גרי צדק היו. וכך כתב הרמב"ם בהקדמתו לחבור משנה תורה ומשמע שהם בעצמם היו גרי צדק ולא יתכן כיון שהיו נשיא ואב בית דין כדפירש הר"ב במשנה ד' ואין גר כשר לדון כדפירש הר"ב במשנה ב' פרק ד' דסנהדרין [כל שכן להיות אב בית דין כדתנן במשנה ד' פרק קמא דהוריות]. וזה לשון רבינו ליווא בספר דרך חיים שמעיה ואבטליון אמרו שהיו מקהל גרים. וכן מוכח בגיטין [דף נ"ז ע"ב] ויומא [דף ע"א ע"ב]. אבל אין הפירוש שהם עצמם היו גרים. שא"כ איך אפשר למנותן נשיא ואב בית דין. אלא שבאו מן גרים ובודאי אמן מישראל היו ולכן היו מותרים למנותן נשיא ואב בית דין. אבל יש שפירשו כי הם עצמם גרים היו בודאי זה טעות גמור.

5. גליוני הש"ס

שם דוגמא השקיה כי פי שהיו גרים ופי' חרש לאין חרש גי' שהריש נקטי' דלחך היו נפיל' ולא ציד' חל צע"י נקרב לחיך וכי טעמא הקושי' צפי כחציג ואין צידי' כי זה וחלום גוף הקושי' קדומה ציציג עה"ם פי' ונשפטים דיה לפניהם ע"ש. שתי' דלפי' קלא הי' ציטלל חסיד כמותם גם גר כשר צכתיג עה"ם ופי' דוגמא לזה צע"צור השנה צחח לחיך דלחך ונעצרין צחיל ועכ"ז חס חין גדול כמותו צחי' רשאי לנענר צחיל כוונתו לקונן קיג אף

6. שערים מצויינים בהלכה

והוא עומד ומצדיק עליו את הדין כו'. עי' ברי"ף (יא: מדפי הרי"ף) שהוסיף, ואומר צדיק אתה ה' על כל הבא עלינו כו'. ועי' בב"י (יו"ד סי' שלט) בשם הרמב"ן, שנהגו ישראל בכל המקומות לומר צידוק הדין עם יציאת נשמה. אולם בטור (יו"ד סי' שעו) משמע שאומרים צידוק הדין אחר הקבורה. ויש מקומות שנוהגין לומר ב' פעמים, פעם א' בבית, ופעם ב' בכיה"ק אחר הקבורה. ועי' בדברינו במס' ע"ז (יח. ד"ה בשעה) שהארכנו בענין זה, ועוד הערנו שם דהכא מוכח דהאכל אומר צידוק הדין, ובכמה מקומות מוכח דהמת בעצמו קודם יציאת נשמה אומר צידוק הדין ע"ש.

7. רשב"א על ברכות דף יט/א

הכי נמי אם יכולין להתחיל ולגמור אפילו פרק אחד או פסוק אחד. ונראה מדברי רש"י ז"ל דהכי קאמר, שאם יכולין להתחיל ולגמור אפילו פסוק אחד קודם שיגיעו לשורה יתחילו ויגמרו את כולה:

8. המאירי על מסכת ברכות דף יט/א

ומה שאמר להתחיל ולגמור ר"ל להשלים פרשה ראשונה בלבד

9. ביאור הלכה סימן עב ד"ה וכל

וכל העם הולכין אחריהם - יש לדקדק שהרי פסוק ראשון לכו"ע אסור לקרותו מהלך כמבואר לעיל סי' ס"ג וס"ג וא"כ היכי משכחת לה שיהא שהות לקרותו עד שלא יגיעו לשורה דהרי אע"פ שהוא רחוק קצת מ"מ הרי אסור לקרות בהליכה ובשלמא אם נאמר דמיירי בשאין שהות לקרוא אח"כ וכמו שנכתוב בסמוך ניהא אבל לפי מה שכתוב בהג"ה קשה אח"כ מצאתי קושיא זו בספר מאמר מרדכי וכתב ע"ז ושמא י"ל דר"ל אם הוא בריחוק קצת שטרם שיגיע האבל לשם יכולים לעמוד בפסוק ראשון ולהיות עם האבל לשורה ביחד וכגון שמשערים בהליכת האבלים שיגיעו טרם שיגיעו הם לשורה עכ"ל:

10. ספר שאגת אריה - סימן ב

אחר שנתברר בסימן הקדום דקריאת שמע דאורייתא, אכתי נשאר לנו לברר אי שמע והיה אם שמוע תרווייהו הוו מן התורה, או בפרשת שמע לחוד, או אפילו בפסוק ראשון של שמע ישראל לחוד סגי מה"ת... והא דתנן בר"פ מי שמתו (יז, ב) קברו את המת וחזרו, אם יכולין להתחיל ולגמור עד שלא יגיעו לשורה יתחילו, ואם לאו לא יתחילו. ואמרינן עלה בגמ' (יט, א) אם יכולין להתחיל ולגמור את כולה אין, אבל פרק אחד או פסוק אחד לא, ורמינהו קברו את המת וחזרו אם יכולין להתחיל ולגמור אפילו פרק אחד או פסוק אחד, ומשני ה"נ קאמר אם יכולין להתחיל ולגמור אפילו פרק אחד או פסוק אחד יגיעו לשורה יתחילו, ואם לאו לא יתחילו, אין לדקדק מכאן מדאם יכולים להתחיל ולגמור אפי' פסוק אחד יתחילו. ש"מ דמה"ת בפסוק ראשון סגי, דאי סלקא דעתך דכולה פרשה בעינן, כי יכולין לגמור פסוק אחד אמאי יתחילו, הא פסוק אחד לאו כלום הוא. ד"ל אע"ג דאין יוצא ידי חובתו בפסוק ראשון, מ"מ הואיל ואית ביה קבלת עול מלכות שמים אם יכולין להתחיל ולגמורו יתחילו מדרבנן כדי לקבל עול מלכות שמים:

גם אין לדקדק איפכא מדס"ד האי אם יכולין להתחיל ולגמור היינו כולה דוקא ולא סגי בפרק אחד, ואי בפרשת שמע לחוד סגי מה"ת אמאי לא יתחילו ביכולין לגמור פרשה ראשונה של תורה. אטו דרבנן מעכב על דאורייתא. אע"כ דכל ג' פרשיות הוו מה"ת שמע והיה אם שמוע משום שנאמר בהם ובשכבך ובקומך ופרשת ציצית משום יציאת מצרים שבה. דאין זה כלום, דולטעמיך אפילו את"ל דכל ג' פרשיות הוי מה"ת, הא מ"מ אין מעכבין זה את זה ואם קרא אחת מהן ידי חובת אותה פרשה מיהו יצא, שהרי בכל חדא וחדא נאמר בה ציווי לעצמו, א"כ אכתי תקשה איך ס"ד אם יכולין להתחיל ולגמור את כולה אבל פרק אחד לא, אבל מאן דא"א ליה למעבד תלתא מצוות, חדא מצוה נמי לא ליעבד, בתמיה. אלא ע"כ הא דסלקא דעתך אם יכולין להתחיל

ולגמור את כולה אין אבל פרק אחד לא, לא בטר טעמא אזיל, והמקשה גופיה לא ידע טעמו של דבר, אלא דפשטא דמתני' הכי משמע ליה, ובדין הוא דהוי ליה לאקשוויי אם יכולין להתחיל ולגמור את כולה אין אבל פרק אחד לא, מאי טעמא הא יצא ידי חובת ק"ש של תורה בפרק אחד, אלא כיון דאשכח ברייתא דתני בהדיא דסגי ליה בפרק אחד, אלימא ליה לאקשוויי מינה. והשתא נקטינן להלכה דפרשה ראשונה הוי מה"ת אבל פרשת והיה אם שמוע אין לה עיקר מה"ת ואין קריאתה אלא מדברי סופרים כנ"ל:

11. שו"ת נודע ביהודה מהדורא קמא - אורח חיים סימן לה

.... והנה שורש השאלה שאחד נכשל בא"א כמה שנים שלש שנים רצופות שהיה בביתה, ועתה נתעורר בתשובה ואשרי לו שתורתו עמדה שלא ישתקע בטומאה ונפשו לשאול הגיע שהוא עתה חתן האשה הזאת שנשא בתה אם מחויב להודיע לחמיו שיפרוש מאשתו הזונה או שתיקתו יפה כי המה אנשי השם ויש להם בנים חשובים בתורה ובמשפחה יקרה ויש לחוש לפגם משפחה ומשום כבוד הבריות רשאי הבעל תשובה להיות בשב ואל תעשה שלא להודיע לחמיו כלל ושוב שאל אם יתן הדין שמחויב להודיע אם יודיע לחמיו ולא ישגיח אם מחויב לבוא לב"ד ואם יש כח ביד הב"ד להכריחו לפרוש ע"ח ויודי של חתנו. והנה למען עשות רצונו הנני משיב על ראשון ראשון ויען שביקש מעלתו שלא לדחות הזמן לכן הנני משיב בקצרה כי לא רציתי לאחר כלל. וזה החלי. היודע באשת איש שזנתה תחת בעלה אם מחויב להודיע לבעלה להפרישו מאיסור במקום שיש פגם משפחה יקרה ומיוחסת בישראל ויש להם בנים חשובים אם שייך בזה גדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת שבתורה. הנה הדבר פשוט דלא אמרינן גדול כבוד הבריות אלא בשב ואל תעשה ולא בקום עשה... ועדיין יש מקום אתי לומר שגם לדעת הרמב"ם יש לחוש על כבוד הבריות ולא להודיע. והא דפסק בלובש כלאים שפושט מעל חבירו אפ"ל בשוק כלאים בשוק שאני שכל הרואה יראה בעיניו שזה לבוש כלאים אף שהלובש שוגג מ"מ הכל רואים שהוא לבוש כלאים ואין הכל יודעים שהוא שוגג ויש כאן חילול השם ולכן אין חולקין כבוד. וכן דייק לישנא דרב יהודא אמר רב שם בברכות ד' כ"א /י"ט/ המוצא כלאים וכו' מ"ט אין חכמה ואין תבונה ואין עצה נגד ה' כל מקום שיש חילול השם אין חולקין כבוד לרב, הרי דוקא במקום שיש חילול השם ועל זה הוא דמסיק לחלק בין קום עשה לשב וא"ת אבל במקום דלא שייך חילול השם אפילו בקום עשה חולקין כבוד ואמרינן גדול כבוד הבריות לדחות ל"ת שבתורה אפילו בקום עשה. וכיון שבנדון דידן אין שום אדם יודע שהאשה זנתה ונאסרה לבעלה רק זה הנואף ואם הוא ישתוק אין אדם יודע ואין כאן חילול השם כלל וכיון שכן ישתוק מפני כבוד המשפחה, **אומר אני דהא ליתא דעבירות העבירה מה שנעשה האיסור קורא רב יהודה חילול השם בין אם ירבו הרואים ובין לא.** דאל"כ מאי מקשה הגמ' שם מוהתעלמת פעמים שאתה מתעלם וכי הרואה יכול להבחין אם זה רואה את האבידה ועושה עצמו כאינו רואה או שבאמת אינו רואה וא"כ אין כאן חילול השם. ועוד מאי מקשה ממת מצוה והרי מת מצוה היינו בשדה שאם הוא קורא ויש לו עונה אינו מת מצוה ומת מצוה קונה מקומו וקוברו שם בשדה וא"כ אין כאן חילול השם ולכך נדחה טומאת כהן ונזיר מפני כבוד הבריות ואיך מקשה מזה על רב יהודה דכלאים אלא ודאי עשיית האיסור קורא רב יהודה חילול השם. ... ולכן העצה היעוצה בזה שהנואף יגיד רק לבעל האשה בהצנע. והנה אופן ההגדה עפ"י הדין לא היה לו לומר לו רק שידע שזנתה אשתו כי כי מה לו להבעל עם מי זנתה הלא עכ"פ אסורה היא לו וא"כ למה יפרסם הנואף את עונו בחנם וכבר אמרו ביומא דף פ"ו ע"ב בחטא שאינו מפורסם כתיב אשרי נשוי פשע כסוי חטאה. וגם הציף מאן דמפרש חטאיו...

12. צל"ח על ברכות דף יט/א

שם איסורא מממונא לא ילפינן. ונלע"ד **דהוא הדין להיפוך דממונא מאיסורא לא ילפינן, דאולי ממון חבירו לא ויתרה התורה משום כבודו של זה, ולהכי אף דכתיב ולאחותו אכתי איצטריך והתעלמת.** ובזה אין אנו צריכין למה שנדחקו התוס' במס' בבא מציעא דף ל' ע"ב בד"ה אלא לזקן וכו', יע"ש. והא דאמרינן איסורא מממונא לא ילפינן, נראה דהיינו ממנו כה"ג שאין כאן הוצאת ממון מהמוחזק, אבל להוציא ממון מהמוחזק או אדרבה ממנו חמיר מאיסורא, שהרי באיסורא הולכין אחר הרוב ובממונא אין הולכין אחר הרוב. ובזה אתי שפיר במס' בבא מציעא דף כ"ז ע"א] דאיבעי להו סימנין דאורייתא וכו' למאי נפקא מינה לאהדורי גט אשה בסימנין, הרי דילפינן איסור אשת איש מן ממונא. ולפמ"ש נחא, דשם מוציאין האבידה מהמוצאה שהוא מוחזק בו. ואף שכתבו התוס' בכתובות דף ט"ו ע"ב בד"ה להחזיר וכו', דלענין החזרת אבידה מודה שמואל דאזלינן בטר רובא ע"ש, וא"כ צריך לומר דהמוצא אבידה לא מקרי כל כך מוחזק כמו שאר חזקת ממון. נראה דהיינו דלא חמיר מאיסורא, אבל עכ"פ נקרא מוחזק לענין זה שיהיה שוה כמו איסורא. ועוד שמבואר אצלי בנודע ביהודה מהדורא תנינא [אה"ע סי' ס'] אשר עדיין לא הבאתיו בדפוס שאם אמרינן סימנין דאורייתא היינו טעמא דאי לאו שסמכה התורה על סימנין אז היה המוצא אבידה קנאה תיכף בייאוש ולא היה צריך להחזיר כלל אפ"ל בעדים, וא"כ שפיר מהני סימנין להוציא מיד המוחזק ממש, ותיירצתי שם בזה מה שהקשה אותי חתני גאון ישראל ופארו [מהר"ר יוסף] דאיך נילף החזרת גט אשה דאיתחזק איסור אשת איש מחזרת אבידה שאינו בא לאפוקי מחזקה, והרחבתי שם הדיבור בזה וכאן אין מקום להאריך בסוגיא אחרת. ובזה אין מקום לקושיות הפני יהושע כאן:

שם גדול כבוד הצריות קדומה לית שכתורה כיצ עי
 נוקרת הש"ס וגליון הר"ס ונה פלייט ויש עוד צבילה
 ל"צ זי והכל נוסם כבודו לא גזרו זי רצבן ע"ש צרשי
 ויש חיבור זין סך דהתם לכל סאר הנוקמות דצבל
 הנוקמות אונר רק גדול כבוד הצריות קדומה כר ונוכח
 ד"ק הא"ק דרצבן אלא דכבוד הצריות דומה ואילו צהך
 דצילה אונר לא גזרו זי רצבן ונושנע דלא התחילו לגזור
 כלל וע"ע צילה ו' אי ונת צ"יט סכי יתעסקו צו ישראל
 והוא ג"כ נוסם דגדול כבוד הצריות קדומה לית שכתורה
 עי רוקח ק"י ע"ח:

הרי שהיה הולך לשחוט את פסחו ולמול את
 בנו. עי' בתשו' מהרש"ל (סי' ע) דהא
 דאמרי' לעיל (יח.) דאונן פטור מכל המצות,
 לאו כללא הוא, שיש מצות שהאונן חייב
 בהם, ויש ראייה לזה מגמ' כאן, דאל"ה איך
 יעשה פסח וימול את בנו הרי הוא אונן ופטור
 מכל המצות. אלא ודאי דלאו כללא הוא. ועי'
 בתשו' נודע ביהודה (מהד"ק או"ח סי' כז)
 בענין זה. ובישועות יעקב (או"ח סי' עא)
 משלק, דהא דאונן פטור לא הרי אלא מדרבנן.
 וע"ע בתשו' מהר"ש ענגיל (מהד"ג סי' קי)
 ובדברינו במס' קידושין (לג. ד"ה כל).